

Siyasal Alanda Erkekliğin İnşası: Kürt Siyasi Hareketinde Cinsiyetin Yeniden Konumlanması

Bahar Mermertaş *

Özet:

Bu çalışma, Kürt siyasi hareketinin “kadınları özgürleşmeye, erkekleri ise erkekliklerini öldürmeye” çağıran söyleminin gündelik hayatlar içerisindeki ataerkil pazarlıklarda ve erkekliğin inşasında nasıl bir rol oynadığını anlamak üzere yola çıkmıştır. Bu araştırmanın ana sorunsalı Kürt siyasi hareketinin yasal temsilcisi olan BDP’ nin cinsiyet söyleminin gündelik hayat içerisinde erkek siyasetçiler cephesinden incelemektir. Araştırma konusu; erkeklerin kadınlarla yakın ilişkilerinde (eşleri, kız kardeşleri, anneleri ve kızları) bu özgürlükçü söylemin nasıl yorumladığı, kadın-erkek ilişkilerinin gündelik yaşam pratiklerinde nasıl kurulduğu ve ataerkilliğin bu özgürlükçü söylem içinde nasıl konumlandığı ana eksenlerindedir. Bu çalışmanın amacı, ataerkil örüntülerin özgürlükçü söylemin içinden nasıl ve hangi biçimlerde sızarak aile içi pratiklere etnisite ve sosyal sınıf düzleminde yansıdığını tartışmaktadır. Araştırma için 10 erkek siyasetçi ve 5 siyasetçi yakını (eşi, kızı, annesi, kız kardeşi vb.) ile görüşüldü. Kamusal alanda cinsiyetlerin yeniden belirlenişi, kırılmaya maruz kalan ataerkil örüntüler özel alanda aynı paralellikte ilerlememektedir. Cinsiyet politikasının özel alanda harekete geçmesini etkileyen farklı değişkenler mevcuttur. Erkeklerin hem kamusal hem de özel alanda bu değişimin öznesi olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Meydana gelen değişim kimi zaman her anlamda referans aldıkları hareketin öncüleri ve Abdullah Öcalan’ın çizdiği perspektiflerin

* Mardin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim dalı,
Yüksek lisans mezunu, e-mail: baharmermertas@gmail.com

hayata geçirilmesiyle, itme gücüyle gerçekleşmektedir. Kimi zaman ise hareket içerisinde yapılanmasını oluşturan ve etki alanını genişleten kadın siyasetçiler veya yaşamlarındaki kadınların yön vermeleri ile bir dönüşüm sağlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Roller, Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik, Kürt Siyaseti, Özel Alan

Construction Of Masculinity In The Political Sphere: Re-Positioning Of Gender In Kurdish Political Movement

Bahar Mermertas *

Abstract

This study aims to understand the role of the Kurdish political movement that ask for “the women to liberate themselves and the men to kill their masculinities” in the the constructing of masculinities and in the patriarchal bargains in the course of everyday lives. The main problematic of this study is to analyze the gender discourse of the PDP (Peace and Democracy Party, BDP), i.e., the legal representative of Kurdish political movement in Turkey, from the view of the male politicians and in the context of the sociology of personal life. This thesis is mainly addressing these questions; how the men interpret this libertarian discourse in their close relations with the women (their wives, sisters, mothers and daughters), how relations between the men and the women are established during personal life practices and how the patriarchy is positioned in the context of this libertarian discourse. So this study is discussing how and in what forms the patriarchal patterns overrun the libertarian discourse and reverberate in domestic family life in terms of ethnicity, religion and social classes. For this research, I interviewed with ten male politicians and five relatives of the politicians(wife, daughter, mother, sister, etc.). The reformation of genders and the change of patriarchal patterns in public sphere do not conform to patterns in private sphere. There are different variables that shape the gender relations in private sphere. It will not be wrong to

* Mardin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim dalı, Yüksek lisans mezunu, e-mail: baharmermertas@gmail.com

assert that the men are not the agents of this change both in public and private sphere. At times, the transformation within the party was possible through the driving leaders of the movement and the perspectives of Abdullah Öcalan who they occasionally may refer on this issue. At other times, the female politicians who are well organized in the movement and have great influence on it, and the other women who are the close relatives of the male politicians are the real causes that transform the male politicians.

Key words: Gender Roles, Social Gender, Masculinity, Kurdish Politics, Private Sphere

Giriş

Ulusal davalar, milliyetçi hareketler ve ulus kurtuluş hareketleri bir yandan kimlik mücadelesi, ulusu kurtarma ve özgürlük mücadelesi verirken bir yandan da cinsiyetleri ulusal davaya çeşitli şekillerde davet etmektedir. Cynthia Enloe (2003) cinsiyet ile vatandaşlık, etnisite, ulus ve ırk ilişkisine bakarken, toplumsal cinsiyet ile etnisite/ulus/ırk ilişkilerinin birbirlerini etkilediği görüşündedir. Ulus inşa süreçlerinde ve milliyetçi hareketlerde, cinsiyet özelliklerine göre kadınlar ve erkeklere yeni görevler verilir, yeni kadınlık ve yeni erkeklikler inşa edilir. Çünkü “kadınlık ve erkekliğin günlük hayattaki biçimleri değiştirilmeden hiç kimse, hiçbir cemaat, hiçbir milli hareket militarize edilemez” (Enloe, 2011, s. 219). Kadınlar ve erkekler için, mevcut düzen içerisinde toplumsal cinsiyet rollerine göre, ulusun kurtuluşu için yeni projeler çizilir ve vaatlerle ulusal davalara çağrılırlar. Ulus inşasından geçerken ulusun kadın ve erkek üyeleri artık yeni formlara bürünmektedir. Buna rağmen, milliyet ve milliyetçilik konusundaki hegemonik kuramların çoğu (Gellner, 1983; Hobsbawm, 1990; Kedourie, 1993; Smith, 1986, 1995; Greenfeld, 1992) cinsiyet ilişkilerini konuyla ilgisi yokmuş gibi ihmal etmişlerdir. Oysaki cinsiyet ve cinsiyet ilişkileri ulusal hareketlere eklenen ve sonuç olarak dönüşüme uğrayan yapılardır. Tartışmalı bir alan olarak özel alan, özel alana sıkıştırılmış kadınlık, militarizmin tamamen görünmeyen, konuşulmayan yanıdır. Kadınlar, milliyetçiliğin siyasalın devindiği kamusal alandan dışlandıkları için militarizm ve milliyetçilik ile ilgileri yokmuş ve tek aktör erkeklermişçesine bir tahayyül oluşmaktadır. Çünkü “Eril mekan’lar otorite, çatışma ve rekabet ile ‘dişil mekanlar’ estetik objeler, duygusal anlatılar ve empati ile kodlanır” (Sancar, 2013, s. 25).

Görünürde, yasalar ve toplumsal sözleşmeler, kamusal alanda cinsiyet eşitliğini büyük ölçüde eşitlemiştir. “Carole Pateman’a göre sistem, modern liberal devlette ataerkillikten kardeşliğe (fraternity) dönüşmüştür. Ataerkillikte baba (veya baba figürü olan kral) hem erkek hem de kadını yönetir, kardeşlikte ise erkekler, kadınları özel ev içi

alanda yönetme hakkına sahiptir ama kamusal, siyasi alanda kendi aralarında toplumsal eşitlik düzeni sözleşmesini kabul etmişlerdir” (Akt. Yuval-Davis, 2010, s. 28). Ancak toplumsal sözleşmelerle eşitliğin kurulmuş olduğunu varsaydığımızda dahi kamusal/siyasal alanda uygulamada bir eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Tam da bu noktada kamusal alan ve özel alan kavramlarının tartışmalı olduğunu, sınırlarının aslında çok da belirgin olmadığını belirtmek gerekir. Jürgen Habermas (1997) kamusal alanın bir alan olmanın ötesinde bir ilişki biçimi olarak tanımlamaktadır. “...kamusal hayata katılabilmenin koşulu, bir aile reisi olarak, özel hayat alanında özerk olmaktır [...] *poliste* bir şahsın konumu, *oikostaki* despotluğuna bağlıdır” (Habermas, 1997, s. 60). Modern toplum tarihinin bir ürünü olan bu ayırım doğrultusunda araçsal akıl, amaç yönelimli akıl, yani erkek akıl modern topluma en uyumlu düşünme biçimi olduğundan dolayı erkek egemen bir sistemi doğurup beslemektedir (Uçan, 2012, s. 266). Hannah Arendt de (1994), kamusal alanı antik çağda, özgür erkek bireylerin farklarını ortaya koyarak üstünlüklerini gösterebileceği yer olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla Habermas, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*’nde (2002) kadınların siyasal kamudan dışlanmasını, sadece erkeklerin buraya kendilerine ayrılmış bir kontenjanmışçasına hâkim olması anlamında değil, siyasal kamunun yapısı ve özel alanla ilişkisi itibarıyla cinsiyete özgü bir şekilde belirlenmesine de değinerek alanın cinsiyetlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada da Kürt siyasi hareketinin ve özelde BDP (Barış ve Demokrasi Partisi)’nin erkek siyasetçilerinin kamusal alan ve özel alanı kapsayan cinsiyet söylemini yakın ilişki içinde oldukları kadınlarla nasıl kurdukları, kendilerini bu cinsiyet söyleminin neresinde gördükleri ve geleneksel ataerkil örüntülerin içinde yeniden kurulan erkeklikler anlaşılmasına çalışılmıştır. Buradan yola çıkıldığında BDP’nin kadın özgürlüğü ve erkeğin dönüşümünü odağa alan siyasal söyleminin, gündelik hayat içerisindeki ataerkil pazarlıklarda¹ ve erkekliğin inşasında nasıl bir rol oynadığını anlamak amaçlanmıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde, siyasal hareketin cinsiyet özgürlüğü söyleminin, erkek siyasetçilerin özel alanlarındaki ilişkilerine nasıl yansıdığı önemlidir. Cinsiyet ilişkilerinin,

toplumun alışlagelen din ve ataerkil yapıdan kendini sıyırıp cinsiyete duyarlı hale gelip, gel(e)mediği problemlili bir durumdur. Bu yönüyle politikacı erkeklerin cephesinden, kurdukları yakın ilişkilerinde (eşleri, kız kardeşleri, anneleri ve kızları) bu özgürlükçü söylemi nasıl yorumlandıkları, kadın-erkek ilişkilerinin gündelik yaşam pratiklerinde nasıl kurulduğu ve geleneksel ataerkil erkekliğin bu özgürlükçü söylem içinde nasıl yeniden inşa olduğunun bir tartışması yürütülmüştür.

Araştırma, 2012-2014 yıllarında yüksek lisans tez çalışması kapsamında, 10 erkek siyasetçi ve 5 siyasetçi yakını (eşi, kızı, annesi, kız kardeşi vb.) ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Görüşmeci profili belirlenirken farklı yaş ve eğitim durumu, evli ve bekâr olmak suretiyle farklı olmalarına dikkat edildi. Çünkü bu değişkenlerin cinsiyet düzenine bakış açısını etkileyeceği düşünülmektedir. Mülakat yapılacak kişilere ulaşma noktasında kartopu yöntemi kullanıldı. Bunun yanında daha önce planlanmadığı halde, konuya dair özel merakları nedeniyle kadın siyasetçilerle de mülakatlar gerçekleştirme imkânı bulundu. Kadın siyasetçilerle görüşmeler, parti binalarında erkeklerle yapılan görüşme öncesi veya sonrasında tamamen sohbet sırasında gönüllü, randevusuz görüşme yapma şeklinde gelişmiştir.

Cinsiyet ve Kürt Hareketi

Doğum ile beraber bir bedenın hangi cinsel organa sahip olduğu kişinin cinsiyetini belirleyen toplumsal bir ön kabuldür. Cinsel organın kendisi başlangıçta cinsiyeti kuran bir mekanizmadır. Butler (2008), cinsiyetin, toplumsal cinsiyeti önceleyen doğal bir süreç olmayıp, onun da toplumsal bir olgu ve kurgu olduğunu teorize ederek cinsiyet kavramının da aynı toplumsal cinsiyet gibi bir kültürel inşa olduğunu, bu nedenle de, 'cinsiyetin' çoktan bir 'toplumsal cinsiyet' olduğunu ileri sürer. Toplumsal cinsiyet (gender), cinsiyetin (sex) kültürel bir yorumu değildir, cinsiyetin kendisi zaten toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir kategoridir. Bu durumda kadınlık ve erkekliğin kurulmasında cinsiyet kavramı inşayı başlatmakta ve çoğu zaman cinsiyetin sosyal inşa olduğunu açıklamak için kullanılan 'toplumsal cinsiyet' kavramı cinsiyet kavramı

tartışıldığında işlevsiz kalmaktadır. “Eril veya dişil bir bedenle doğarız. Ama bu bedenin biçimlendirilmesi içerisinde doğulan kültüre özgü algılamalar vasıtasıyla olur. Bedensel farklılıklarla doğarız ama bu bedensel farklılıkların biçimlendirilmesi, yok edilmesi, derecelendirilmesi topluma, kültüre, sınıfa ve kişiye bağlı olarak değişir” (Demren, 2001, s. 74). Dolayısıyla doğuştan getirildiği varsayılan ‘kadın’ ve ‘erkek’ cinsiyeti ile ilgili özellikler; zamanla içinde yaşanan toplumun kültürü tarafından yorumlanarak yapılandırılmakta ve toplumun kadın ve erkekte beklenenleri de buna göre şekillenmektedir. Kadınlık ve erkeklik cinsiyet hiyerarşileri içerisinde kurulup şekillenmektedir.

Son yıllara kadar cinsiyet hiyerarşisinin kurulumunda eşitsiz kurulan ilişkiler kadın mağduriyeti üzerinden okunmaktaydı. Eşitsiz cinsiyet ilişkilerini sadece kadın odaklı ve kadın mağduriyeti üzerinden düşünmek eşitsizlik ve sömürü dinamiklerini açıklamak noktasında eksik kalabilmektedir. Ayrıca eşitsizliğin tarafı olarak ‘erkek olmak’ zorunda olmanın kendisi zorlayıcı ve dayatmacı bir süreçtir. “Erkeklik, diğer erkekler için ve onların önünde, dişillığe karşı ve dişil olma korkusuyla kurulan bir kategoridir” (Bourdieu 2001, s. 53); ve “erkeklik davranış ve değerlerinin biyolojik bir zorunluluktan kaynaklanan kültürel oluşumlar olarak değil, toplumsal bağlamlarda gerçekleşen iktidar örüntüleri içinde şekillenen farklı farklı sosyal tarzlar, “inşa”lar olduğu kabulüne doğru kayan bir yaklaşımın egemen olmaya başladığını” söylemek mümkündür (Sancar 2011, s. 29). Dolayısıyla erkekliğin “testosteron hormonu seviyesine, kromozom dizilimine, üreme organlarına endekli bedensel-biyolojik bir kıstas olmadığını, toplumsal ve kültürel çerçeveler içinde muhtelif mücadelelerle şekillenen, bireyin yön verdiği ancak toplumsal etkileşimle anlam kazanan ve sürekli yeniden yorumlanan, tartışılan bir ‘ürün’, bir dışavurum ya da icra (performans)” (Özbay, 2013, s. 188) olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de erkeklik çalışmaları, erkeklik çalışmalarının disiplinlerarası bir alana taşınarak, edebiyat, medya, kültür çalışmaları gibi alanları içermeye başladığı üçüncü dalga erkeklik çalışmalarının içinde, yani 90’ların başında yankı bulabilmiştir (Barutçu, 2013, s. 13).

Ancak erkekliğin feminizm alanında sorunsallaştırılması çok sancılı bir süreçtir. Gerçekten erkekler patriyarkanın kendilerine sağladıkları konforu ellerinin tersiyle itip eşitlik temelinde bir duruş sergileyebilecekler midir? Yoksa erkeklerin yalnızca feminizm yanlısı olabilecekleri kanısı daha mı rasyonel bir durumdur? Kentli, orta sınıf, eğitilmiş, profesyonel meslek sahibi ve hatta çoğu solcu ya da liberal görüşlü erkek, kendilerini eşitlik ve özgürlük düşüncelerinin savunucuları ilan etmelerine rağmen, erkek egemenliğini hiç temel bir toplumsal eşitsizlik sorunu olarak görmeyebiliyorlar. Aslında bu kesim erkeklerin içinde çok önemli eleştirel bir sorgulama da yok değildi. Ama erkek egemenliğine karşı yükselen sesler daha yoksul çevrelerde büyümüş, Kürt veya Alevi olarak dışlanma ve baskı yaşamış, gerçekten eril şiddetin nesnesi olmuş ve bu çelişkiler içinde kendi yolunu aramaya çalışan erkekler arasından yükseliyordu (Sancar, 2011, s. 11). Buradan yola çıkarak eşitsiz ekonomik dağılım veya etnik ötekileştirmelere maruz kalmak üzerinden hak arayan sol hareketlerin aynı eşitlik talebini cinsiyetler arası eşitsizlikleri giderme konusunda da hayata geçirip/geçiremedikleri tartışılması gereken bir konudur.

Çalışmanın örneklemini oluşturan BDP veya genel olarak Kürt Hareketinin mensupları olan erkek aktörler bir yandan siyaset yaparken bir yandan da gündelik yaşamda cinsiyet eşitliğini ön plana çıkaran bir söylemi gündelik yaşam pratiklerinde dolaşıma sokma iddiasındadırlar. Dolayısıyla cinsiyet eşitliği vaadi olan 'yeni kadınlık' ve 'yeni erkeklik' tanımları ve açılımları vardır. "Kadınlık ve erkekliğin günlük hayattaki biçimleri değiştirilmeden hiç kimse, hiçbir cemaat, hiçbir milli hareket militarize edilemez" (Enloe, 2011, s. 219).

Kürt hareketi de kendi tarihini yazarken bir cinsiyet politikası teorize ederek gündelik yaşam pratiğinin nasıl olması gereğine vurgu yapmıştır. BDP'nin cinsiyet söylemi siyasal olarak partinin varoluşuyla değil, 1980 sonrası PKK'nin cinsiyet söylemi ile beslenmektedir. Abdullah Öcalan birçok metinde 'yeni kadınlık' ve 'yeni erkekliğin' nasıl olması gerektiğini tartışmakta² ve kimlik siyasetiyle beraber günlük yaşamı da kurmaktadır. "Mademki önemli bir devrim sürecine giriliyor ve bu konuda gerçekten sorunların köklü çözümüyle karşı karşıya

bulunuluyor, o halde en azından soruna teorik bir yaklaşımın geliştirilmesi ve eğer kişiler kendilerine güveniyorsa bunun günlük pratik ilişkilere de yansıtılması kesinlikle gerekli olan bir yaklaşımdır” (Öcalan, 1993, s. 13). Kimlik mücadelesi yürütürken kadınlık ve erkekliğin değişmesi gerektiğine değinerek PKK'deki kadınları özgürleşmeye, erkekleri değişime çağırılmaktadır. Erkekliğin dönüşümünün de kadın özgürlüğüyle gerçekleşebileceği teorisini de şu şekilde kurar: Kadının özgürlüğe yaklaşımı güçlü olmalıdır. Erkeğin kendini eşit ve özgür ilişkiye hazır hale getirmesi gerekir. Ayrıca kadınsız devrimin gelişemeyeceğini, kadın özgürlüğü sağlanmadan toplumun ve tabii ki erkeğin de özgürleşemeyeceğinin (1993, s. 106) gereğine vurgu yaparak kadınları özgürleşmeye çağırırken, erkeklerin de yaratılıştan geldiğini sandıkları, gelenek, görenek, ahlak ve hatta dini öğretilerle pekişen özellikleriyle savaşmaları (1993, s. 40) gerektiği yönünde erkekleri erkeklerini öldürmeye çağırılmaktadır. Diğer milliyetçi, siyasal, ulus kurtuluş hareketleri gibi kimlik mücadelesini yürütürken kadınları mobilize etmek için bir formülasyon geliştirmiştir. İdeoloji, işe geleneksel Kürt ailesi olmak üzere, kadınlar üzerinde hegemonya kuran ve kadınları denetleyen kurumları eleştirmekle başlamıştır. Kürt kadınların maruz kaldığı baskı hem cinsel hem de etnik olduğundan dolayı harekete katılımlarının kolaylaştığı söylenebilir. 1993 yılları itibarıyla siyasal zeminde kimlik mücadelesi yürüten DEP (Demokrasi Partisi) döneminde kayıpları ve acıları üzerinden siyasal yapıya eklenen, gösteri ve mitinglerde beyaz tülbenekli ‘ana’lar görünür olmuşlardır. Her Cumartesi günü, İstanbul’da Galatasaray Lisesi önünde toplanan kadınlar, “Cumartesi Anneleri” ya da “kayıp anneleri” adıyla kamusal bir imaj yarattılar. Anne imajı, 1999 yılında silahların susmasının ardından “barış anneleri” grubunun oluşumunda işlev görmüştür. Bu kadınlar başta çocukları olmak üzere aile fertlerinin gözaltına alınması, tutuklanması, dağa gitmesi ya da öldürülmesi sonucu daha da politikleşmişlerdir” (Çağlayan, 2010, s. 168-169). Politize olan anneler hem erkek siyasetçiler açısından siyasal rekabet anlamında bir tehdit oluşturmamış hem de topluluğun motivasyonunu da arttırmıştı. Kürt kadınlara yüklenen/Kürt kadınların üstlendiği “ana”, “yurtsever

anne” rolünden beklenen, bütün bu yaşanan olumsuzlukları ve kayıpları nesilden nesile aktararak ulusal bilincin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesini sağlamalarıdır. “Bu bağlamda ulusal hareketin erkek liderleri kadınlara, modernleşen bir ulusun ikonları ve “anavatanın kutsanmış anneleri” olarak “kurallara bağlı” ve “namuslu” bir rol biçmişlerdi” (Mojab, 2005, s. 102). Ancak bu yaklaşım kadınların parti içinde çalışıp bilinçlenmesi, yapı içerisindeki cinsiyet eşitsizliklerinin farkına varmasıyla siyasal alanda yeni bir kadın kimliğinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. “Ana” kimliği aynı ideoloji içerisinde sempatisini korumakla beraber yeni genç kadın aktörler ortaya çıkmıştır.

Hareketin söylemi siyasal alanda kadınların aktif katılımı ve zamanın ruhuna da uyarak form değiştirmektedir. Kurtarılacak kadın veya özgürleştirilmeye muhtaç kadın çoktan geride kalmış ve söylem ‘özgürleştirecek kadın’a doğru evrilmiştir. Yani ulusu da kendisi ile beraber özgürleştirecek kadın imgesi daha görünür olmuştur. Kadın, bu söylem ve pratikler doğrultusunda gösteri ve mitinglerde varlığını hissettirmiş, siyasal zeminde ve hareketin dağ kadrolarında görevler alarak kamusal alanda görünürlülük kazanmıştır. 2000’lerin başında siyasal alanda daha genç bir kadın kitlesi var olmuştur. Ancak diğer ulusal ve milliyetçi hareketlerde olduğu gibi ulusal davaya hizmet etmek adına kendi ikincil konumlarını sorgulamamalıdır (Çağlayan, 2010). Bu noktada kadından beklenen, ilk etapta ulusal talepler ışığında vereceği bir uğraştır.

Kadınlar kendi deneyimleri ve bu deneyimlerini sorunsallaştırmaları/deneyimlerin sorunsallaştırılması yolu ile kamusal alanda ‘özne’ olarak konumlanmışlardır. Buldukları siyasal yapılanma içerisinde eril siyasete gösterdikleri direniş sayesinde aktif rol almaya başlamışlardır. Michael Foucault (2005) öznel deneyim biçimlerinin sorunsallaştırmalar yoluyla oluşturulduklarını, geliştirildiklerini ve dönüştürüldüklerini öne sürüyor. Yine öznenin inşasını şu şekilde tanımlar: Bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yarası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Kürt

kadının içinde bulunduğu mücadele politik özneler inşa etmiştir. Artık kadınlar, “milli kurgulara ve militarist süreçlere, sadece erkek askerlerin anaları ya da onurlarının sembolü olarak dâhil olmuyorlar” (Çağlayan, 2013, s. 29).

2002 genel seçimlerinde kota uygulamaları DEHAP tarafından uygulanmıştır ve diğer seçimlere oranla birçok açıdan farklılık olduğu aday listelerinden anlaşılmıştır. 2002 DEHAP listelerindeki kadın adayların sayısı yüzü aşmıştır. Bunların yarısı ilk üç sırada aday gösterilmişti. Aralarında Adana, Ağrı, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul (3. Bölge), Siirt, Şanlıurfa, Van gibi oy potansiyelinin yüksek olduğu iller de bulunmak üzere 25 ilde kadınlar ilk sırada adaydı (Çağlayan, 2010, s. 144). Genel seçimleri takip eden yerel seçimlerde de DEHAP’ın listesinde birçok belediye başkan adayı kadınlardan oluşmaktaydı.

Kürt siyasal hareketinde kadın politikacı görünürlüğü DEHAP ile ivme kazanmış, daha sonra kurulan ve cinsiyet eşitliğine duyarlı siyaset iddiası olan partilerde artmıştır.

BDP’de Cinsiyete Duyarlı Söylem ve Pratikler

1 2 Haziran 2011 seçimlerinde, seçim barajı uygulamasından dolayı, bağımsız olarak seçime girmiş, seçim sonucunda 29 milletvekili BDP çatısı altında toplanmıştır. 29 milletvekili içerisinde, kadın vekil sayısı hukuki engellerden dolayı parti üyesi olamayan Leyla Zana da dâhil olmak üzere 10’dur. BDP’nin kadın vekil profili alışılmışın dışında, “ne liderin yakın çevresinden gelen ve bu nedenle güvenilir bulunan kadın kategorisinde ne de yüksek eğitim düzeyi, mesleki statü, sınıfsal konumu vb. özellikler açısından uygun bir vitrin oluşturması beklenen ‘seçkin’ kadın kategorisine uyuyor” (Çağlayan, 2013, s. 142). Profilleri eğitilmiş/eğitimsiz, genç/orta yaşlı, meslek sahibi/ücretli bir işte çalışmayan olarak çeşitlilik göstermektedir.

BDP tarafından 2014 yerel seçimlerinde yüzde kırk kadın kotası uygulanmış ve Türkiye’de ilk defa eşbaşkanlık sisteminin uygulaması

görülmüştür. 'Kota sistemi, siyasette kadınlara eşit temsil hakkını sağlamaya yönelik bir pozitif ayrımcılık sistemidir. Anayasa ve seçim yasalarınca ulusal ya da bölgesel düzeyde öngörülen kadın kotaları olabildiği gibi, partilerin aday gösterdikleri kadın sayısı ve adayların sıralanma biçimlerine ilişkin ilkelerin benimsenmesi de bir kota şekli olabilir (Aydemir, 2011, s. 34).³ Kota uygulaması hakkındaki temel tartışma, bu uygulamanın milletvekillerinin niteliğini düşürüp düşürmeyeceği sorusu etrafında dönmektedir (Aydemir, 2011, s. 36).⁴ Daha açık bir şekilde kadınların sadece kadın olmalarından dolayı aday gösterilmemesi gerektiği, siyasal bilgi ve donanıma sahip olmaları durumunda siyaset içinde var olmaları gerektiği yönünde tartışmalar ve görüşler mevcuttur. Ancak bu yöndeki tartışmaların cinsiyet körü tartışmalar olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kadınların birçok alanda olduğu gibi siyasetten de dışlandıkları, siyasal alanda ancak var olarak bu deneyimleri edinebilecekleri ve her şekilde siyasal alanda var olmaları gerekliliğine vurgu yapılmalıdır.

BDP ve daha sonra aktif siyaset yürüten HDP (Halkların Demokrasi Partisi) başkanlık pozisyonlarının tamamında başkanlardan birinin kadın bir diğ erinin ise erkek olduğu bir eş başkanlık sistemi ile seçimlere girmiştir. Eş başkanlık sistemi uygulaması, eril olarak kurgulanan siyaset içerisinde, kadın eş başkanın sadece *vitrinde* kalma ve pasifize edilme riskini de barındırmaktaydı. Ancak siyasal pratiklerden anlaşılacağı üzere parti içerisindeki her pozisyonda siyaset yürüten kadın eş başkanlar ön planda olmuşlar, partinin yerel ve ulusal siyasetine yön verici olarak aktif siyaset yapmışlardır. Ayrıca 'eş başkanlık' uygulamasının sadece genel başkanlık düzeyinde değil, siyasetin tüm kademelerinde de uygulanması ve yüzde 50 kadın kotasının zorunlu hale getirilmesi için kanun teklifi verilmiştir⁵. Örneğin 2014 yerel seçimlerinde, kadın adayların genellikle liste başı olmaması veya partilerin kesin kazanacağı illerde aday gösterilmemeleri alışkanlığının kırıldığı görülmektedir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, BDP'nin kazanacağına kesin bakılan bir il olmasına rağmen kadın bir aday gösterilmiş ve aday gösterilen Gültan Kışanak belediye başkanlığını kazanmıştır. Bu doğrultuda yerel seçimlerde, BDP'nin eş başkanları ile

Büyükşehir kadın belediye başkan sayısı 5, il, ilçe ve belde belediyelerde kadın belediye başkan sayısı 105 olmuştur. Diğer partilerin kadın belediye başkan sayıları ile bir kıyaslama yapılacak olursa;

Belediye başkanlıklarının partilere göre dağılımı:

- BDP- 23 belediye başkanı (resmi başkan) (+54 eşbaşkan)
- CHP- 7 belediye başkanı
- AK Parti - 6 belediye başkanı
- DP- 1 belediye başkanı⁶

BDP'nin, cinsiyet politikası açısından 1980'ler sonrası Kürt hareketinin cinsiyet politikasıyla beslenmekle beraber 2000'lerde kurulmuş bir parti olarak, küresel feminist hareketlerin etkisiyle, hareketin içerisindeki kadınların katkısı ve dönüşümü ve dolayısıyla erkeklerin de uğradığı dönüşümle cinsiyet politikası da evrilmiştir. 1980'ler PKK ideolojisinde, kadını özgürleşmeye, erkekligi dönüştürmeye davet eden söylem 2000'lerle yaşamın her alanında cinsiyet eşitliğine davet eden bir söyleme dönüşmüştür. Yaşamın her alanında cinsiyet eşitliği olması gereği söylemi ve pozitif ayrımcılıklar parti tüzüğünde belirtilmiştir. BDP tüzüğü, işleyişi ve yönetim anlayışında parti, "insanların özgürleşmesini cinsler arası eşitlikte gören; bu temelde özgür, demokratik-ekolojik toplumu hedefleyen demokratik, özgürlükçü eşitlikçi sol bir kitle partisi" (BDP madde 2) olarak tanımlanmaktadır. Parti bünyesinde akademide verilecek eğitimlerin de şoven, militarist, milliyetçi ve toplumsal cinsiyetçi öğelerden arındırılacağı (BDP 70-72) belirtilmektedir. "Aile kurumunda toplumsal cinsiyetçi rollerin aşılmasını ve gelenekselleşmiş aile yapısının demokratikleşmesini ertelenemez bir sorun" (BDP 85) olarak ele alır. 'Erkeklik' ve 'kadınlık' rolleri aile içinden başlayarak öğrenilmekte, aile toplumsal cinsiyet rollerini kuran, besleyen ve sonraki kuşaklara aktaran, arzunun ve kadın bedeninin kontrol edilmeye çalışıldığı bir kurumdur. 1980'lerde yapılan aile kurumu eleştirisinin BDP'de de sürdüğü ve cinsiyet politikasının bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Tüzüğün 5. maddesindeki "Kadının cinsler arası eşitlik ilkesiyle, Medeni Kanun'dan kaynaklanan haklarını gözetmek amacıyla, birden fazla evlilik

yapanların üyelikleri düşürülür” ifadesi ile geleneksel aile örüntüsü olan birden fazla evliliğin onaylanmadığı bir politika yürütülmektedir.

Parti tüzük ve yönetim anlayışının yanında partinin siyasetçilerinin haberlere konu olan açıklamaları, sosyal medya paylaşımları ve TBMM açıklamaları da partinin cinsiyet söylemini anlamamız noktasında ipuçları vermektedir. 2014 Cumhurbaşkanlığı seçim propagandasında BDP genel başkanı Selahattin Demirtaş yeni yaşam çağrısında LBGTİ bireylere yönelik düşüncelerini ortaya koyarak⁷ cinsiyetçi öğelerden arındırılmış bir politika sürdüreceklerine değinmiştir. Yine TBMM’de LBGTİ bireylerin hakları için araştırma önergesi verilmiştir.⁸ Kürt Hareketinin LBGTİ hakları ile ilgili özgürlükçü söylemleri BDP siyaseti itibariyle görünür olmuştur. Yine Cumhurbaşkanlığı seçim adaylığı sürecinde KADER ile buluşan ve kadınların sorularını yanıtlayan Selahattin Demirtaş kürtaj konusunda sürdürülen tartışmalarla ilgili “kadın bedeni üzerinde kimsenin tasarruf hakkı yok. Devletin bunu tartışması bile utanç verici. Bu kadının birey olarak vereceği bir karardır. Ne kocanın ne de Başbakan’ın elindedir”⁹ yönünde açıklamalarla iktidarın bedenler üzerindeki kontrol ve denetiminin olmasına eleştirel bir yaklaşım getirmiştir. Kürt hareketinin kadın bedenine yapılan müdahaleler doğrultusunda kadının kendi bedeni üzerinde karar hakkına sahip olduğu yönündeki söylemler 2000’ler itibariyle görünür olmaktadır. Kuşkusuz kadın politikacıların ve parti tabanının politik ve feminist örgütlerle deneyimleri, siyasal alanın da söylemine yön vermektedir. Ayrıca Kürt Siyasi Hareketi’nin, HDP’den itibaren yürüttüğü siyasetin daha geniş kitlelerce sempati bulması feminist oluşumlarla daha çok etkileşim kurmasına katkı sağlamıştır.

Bu bağlamda, kadın temsili konusunda cinsiyet eşitsizliğinin karşısında tutum sergileyen BDP’nin, gerek kota uygulaması, gerek eşbaşkanlık sistemi gerekse de kadın belediye başkanı ve milletvekili sayısı ve aday sayısı bakımından cinsiyet eşitliğine duyarlı bir siyaset izlediği söylenebilir.

Gerilimler: Geleneksellikten ‘Erkeklığı Öldür(eme)meye’

Hareketin erkek aktörlerince BDP’nin kadın politikasının bir değerlendirmesi yapılırken, BDP’nin kadın özgürlüğü ideolojisinin BDP ile başlamadığı, referans noktasının PKK ve lideri Abdullah Öcalan olduğu anlaşılıyor. Görüşülen siyasetçilerden Deniz¹⁰, kadın özgürlüğü ideolojisinin çıkış noktasını ve bu konudaki fikirlerini şu şekilde anlatıyor:

Yani aslında bu politikanın mimarı PKK lideri Abdullah Öcalan’dır. PKK’nin şöyle bir tarzı var: yani diyalektiği şöyle algılıyor. Çelişkiler nerde derinleşmişse devrimci çıkış da orda olabilir... Tabii bütün bu çelişkinin ve sömürünün katmerleşerek geliştiği kimlik de kadın kimliğidir. Yani bu kimliğin kendisi aynı zamanda devrimci bir nitelik taşıyor. Çıkış buradan geliyor(Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Tam da bu noktada Kürt halkının ezilmişliği ile kadının ezilmişliği üzerinden bir özdeşim kurularak kadın özgürlüğü ideolojisinin çelişkilerin birleştiği noktadan meydana geldiği anlaşılmalıdır. Bizim partide kadın politikası yeni bir olay değil, ta 1990’lara dayanıyor. Yani illegal alanda başlayan bir söylem (Mehmet, 56 yaşında, evli, kamu kuruluşundan emekli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye başkan yardımcısı).

“Eşi üzerindeki baskıları protesto amaçlı sokağa çıktı (kadın). Zamanla onun bir kimlik mücadelesi olduğunu gördü. Kimlik mücadelesine katıldıktan sonra kadın meselesi ile tanıştı” (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Bu bağlamda BDP’nin kadınlık veya kadın özgürlüğü söyleminin miladının PKK ideolojisi olduğunu söylemek gerekmektedir. Sonrasında Kürt hareketinin siyasal tabanını oluşturan partiler de kadın özgürlüğü ideolojisini geliştirerek teorize etmişlerdir. Başlangıç teorisi olarak

kadını *layık olduğu yere* getirmek olarak teorize edilen kadın ideolojisi, Tanrıça İstar ve anaerkil dönem atıfları ile mitolojik referanslar bulundurmaktadır. Ulusal hareketlerin tümünde yeni bir tarih kurma aşamasında veya hareket teorize edilirken mitolojik atıflar¹¹çok önemlidir. “Bu da geçmişe dair ‘şanlı’ bir motivasyon ve yeni kuşaklar için hem tarihsel hem de güncel bir ‘gurur’ kaynağı olacaktır. Böylelikle toplumun ve bireyin geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları bir ve tek zamanda çakışabilmektedir” (Mermertaş, 2011, s. 25). Ancak mitolojik atıflar kullanılarak tasarlanan kadın özgürlüğü projesi hareketin ilk kadınlık söylemlerinden biridir. Zamanla bu söylem daha feminist bir perspektife oturtulmuş olmalıdır ki hareketin bugününde erkekler kadınlar adına artık konuşamamakta, kadınlar kendileriyle ilgili kararlar almaktadırlar. BDP’de kadın temsilinin diğer partilere oranla yüksek oluşu erkek siyasetçilerin sadakat ile bağlı oldukları ideolojinin gereği bir övünç kaynağı olurken bazı siyasetçilerce kota uygulamasının yükseltilmesine karşı bir duruş görülmektedir:

Ama bizim partide Kürt kadınları diğer birçok kadından daha aktif ve özgür. Şimdi %50 kota istiyorlar, ben şahsen istemiyorum ama siyasal olarak kamusala çıkamayan kadınların da çıkması için iyi olur diye düşünüyorum” (Mehmet, 56 yaşında, evli, kamu kuruluşundan emekli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye başkan yardımcısı).

Kadınların hareket içinde siyaset yürütmesinin hareketin üyelerince ne kadar normalize edildiğini Ali şu şekilde dile getirmektedir:

Özellikle bizim siyaset yaptığımız hareket içinde kadın yer edinmiş ve bizim için kadınların siyasette olması çok normal bir şey. Mesela kadınlar kitleye ulaşma konusunda çok avantajlı ve parti çalışmalarına çok yardımcı oluyorlar bu anlamda. Çalışma için bir evin kapısını çalmak gerekebiliyor onun için kadınlar evlere daha rahat gidip çalışma yürütebiliyorlar (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen,

evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

Bir yandan da kadınlarla çalışmanın verimliliği kadınsılığa atfedilen şefkat, eşitlikçi olmak gibi özelliklerle anlatılmakta, duygusal zekâ kadına atfedilirken, kamusal alanın hareketliliği erkekliğe atfedilmektedir. Kadın, siyasal partinin özel alana ulaşması noktasında yardımına başvurulmuş, partinin özel alanla ilişkilerini kurmakla görevlendirilmiştir:

Kadınlarla çalışmak daha verimli kanaatindeyim daha önce zekadan söz ettim ilgi alanlarından dolayı bir yanda şefkat, bir yanda egemenlikçi yaklaşım, bir yanda eşitlikçidir bir yanda kendini üstün görme kendini korumadır şimdi erkekte de mevcut siyasi akımımıza baktığımızda erkekte yalpalama daha çoktur, rant peşinde koşma var bu kadında çok düşüktür. Şimdiye kadar denilmemiş bu kadın yönetici bunu elde etmiş (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

Kadının siyasallaşması 'eril alana' yani sokağa çıkışın bir yolu olarak görülmektedir. Elbette ki kadın görünürlülüğünün artmasında Kürtlerin kırdan kente değişen yaşam koşulları yani kentleşme de büyük rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu görünürlülük hali erkek iktidarının ortağı olarak iktidar sarsıcı bir mekanizmaya dönüşmektedir. Ana kimliğiyle siyasal alanda var olan kadın kimliği hareketin erkek siyasetçileri açısından tehdit oluşturmazken politik katılım ve siyasal alandaki deneyimleriyle siyasete yön verebilen kadınların politika yapmayı öğrenmeleri ve siyasal alanın dönüşümünü de sağlamaları hareketin içerisindeki cinsiyet düzenini de değişime uğratmıştır: *"Bir anlamda kadının sokağa çıkması siyasete, toplumsal yaşama katılması erkeklerin iktidar alanlarını elinden aldı"* (Ömer, 45 yaşında, lise mezunu, nişanlı, parti meclisi üyesi). Erkek siyasetçiler açısından kadınlarla siyaset yürütmek, kimi zaman olayları değerlendirme noktasında esnek ve demokratik bir bakış açısı getirmeleri yönüyle bir avantaj olarak tanımlanmaktadır. Bu avantaj geleneksel ataerkil örüntülerin

kırılmasında ve erkekliğin dönüşümü noktasında bir avantaj olarak da değerlendirilmektedir:

Biz hep öğreniyoruz onlardan. Mesela tespih sallıyorum. Çok severim ama bakışlar hemen bana bunu yapmamam gerektiğini gösteriyor. Veya kullandığımız vurgular örneğin argo veya sokak kültürü var bizde, ben sokak kültürünü de severim aynı zamanda örneğin anasını satayım diyoruz, durup düşününce neden babasını satayım demiyoruz ki, tepki gösteriyor kadın arkadaşlar. Bu ciddi bir göstergedir. Bunun yanlış olduğuna dair bir şey uyanıyor insanın kafasında. Bu sadece siyasal bir mesele değil aynı zamanda ahlaki de bir mesele. Bu kendinizi terbiye etmenizi sağlıyor(Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Tam da noktadan hareketle erkek siyasetçiler siyasetin Kürt Siyasi Hareketi için sadece alanlardan, mitinglerden, kayıplardan, bir ulusu özgürleştirmekten ibaret olmayıp kişisel olanı da kapsadığı noktası ile yüzleşmektedir. Toplumsal eşitsizliklerin farkında olup cinsiyet eşitsizliğini dışarıda bırakamayacaklarını ve özgürlük söylemiyle imtihan edildiklerini düşünmektedirler.

Erkek siyasetçiler açısından, kadınların güçlenmesi ve siyasal alanda varlıkları bir yandan ataerkil örüntülerin kırılmasına kapı aralarken bir yandan da erkeklerin kendilerini *erkeklik krizi* içinde bulmalarına neden oluyor:

Erkeğin içindeki egemenlik iktidar alanlarını kaybetmeye dönük bir şeyi var. Daha önce emrettiği, hükmettiği, işte daha önce angarya işleri yaptırdığı, hiçe saydığı kadın bir anda eşiti olunca veya bunu iddia edince en büyük bunalımı erkek yaşadı(gülerek) (Ömer, 45 yaşında, lise mezunu, nişanlı, parti meclisi üyesi).

“Cinsiyet farkları rejimine dayalı eril tahakküm ilişkileri zaman içinde değişiyor; çünkü toplumsal ilişkiler sistemi değişiyor....Bugün egemen erkeklik değerlerinde ve tarzlarında yaşanan değişim, çoğu kez "erkeklik krizi" olarak nitelendiriliyor” (Sancar, 2011, s. 22). Ve erkekler erk sahibi olmaktan kadınlarla imtiyazlar konusunda pazarlıklar noktasına geliyorlar:

Ama hiçbir erkek de ben imtiyazlarımdan vazgeçiyorum demez. Bu biraz direnç ve karşı direnç meselesi. Kadın arkadaşlar bu konularda hiç geri adım atmıyorlar. Asıp kesiyorlar kılıçları sürekli ellerinde (Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Kadınların siyasal alandaki varlıkları siyasal alanın demokratikleşmesine, eril siyaset dilinin evrilmesine neden olmakla beraber, erkek siyasetçilerde alanı paylaşma, erki yitirme kaygısı uyandırmaktadır. Bir yönüyle kadın siyasetçilerin varlığı erkekler açısından bir kontrol mekanizması oluşturmakta ve geleneksel ataerkil örüntü kodlarının yıkılmasına aracılık yapmaktadır.

Ev İçi İş Bölümü

Kamusal/siyasal alanda kadınlara yönelik özgürlük söyleminin yanında kadınları özgürleşmeye erkekleri ise değişmeye çağıran yeni cinsiyet söyleminin, erkek siyasetçilerin özel alanlarında, geleneksel ataerkil örüntüler içerisinde bir dönüşüm yaratıp yaratmadığı önemlidir. Evli olan erkek siyasetçilerin hemen hemen hepsi zaman problemleri olduğunu belirterek ev içi işbölümüne katılmadıklarını belirtmişlerdir:

Ben mesela sabah erken uyanırım kahvaltıyı ben hazırlarım. Aslında evdeki işlere katılmam gerektiğini biliyorum ama yüzde 70'ini yapamıyorum. Çünkü hakikaten zaman çok sıkıntı benim için (Mehmet, 56 yaşında, evli, kamu kuruluşundan emekli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye başkan yardımcısı).

Benim evde iş yapmak için çok zamanım olmuyor. Ailem ile yaşarken yani bekâr iken anneme yardım ediyordum. Mesela bulaşık yıkardım. Cezaevinde de kaldığım için bizde işler komünal yapılır. Ama şu an siyasetin yoğunluğundan dolayı işlere yetişemiyorum ve zaten gece eve geç gittiğim için ev işlerine yardımım olmuyor (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

Sedat, siyasal yaşamın zamanını alıyor olmasını ifade ederken ev işlerini kadın işi olarak kodlamamaktadır: *“Yani mesela benim eşim dışarıdaki işleri de yapar. Yani evdekileri eşim, dışarıdaki işleri ben yaparım diye ayırmıyoruz. O da fatura ödüyor”* (Sedat, 37 yaşında, ilkokul mezunu, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, BDP il başkanı). Çocuk doğurmanın biyolojik olması nedeniyle ‘kadın işi’ olarak tanımlandığı anlaşılmış, teorik de olsa diğer bütün gündelik hayat pratiklerinde ‘kadın işi’, ‘erkek işi’ ayrımına değinilmemiştir: *“Mesela erkekler çocuk doğuramaz. Bunun dışındaki bütün işlerin ve görevlerin erkeğin de yapabileceğine inanıyorum”* (Sedat, 37 yaşında, ilkokul mezunu, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, BDP il başkanı).

Görüşülen siyasetçilerin büyük bir çoğunluğunun ev içi iş bölümü konusunda cinsiyetçi bir yaklaşımlarının olmadığı, özellikle siyasetçilerin genç oluşları ve eşin çalışması durumunda ev içi işbölümüne katılma yoğunluğunun fazla olduğu söylenebilir:

Evliyken ev içi işbölümüne katılıyordum. Uzun yıllar bekâr yaşayanlarda komün hayat doğal bir şey haline geliyor. Kendimi bu anlamda hep masaya yatırmaya çalıştım. Benimle yaşayanlar nasıl algılar bilmiyorum ama ben kendimi bu şekilde görüyorum (Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Ayrıca, siyasetçilerin bir kısmı, işbölümüne katılamamalarını yaşamlarını paylaştıkları kadınların tutumlarına bağlamaktadırlar. Deniz bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Pratikte ev işlerini kadının işi olarak görmüyorum. En zorlandığım kişi annem, her şeyi üstleniyor, ev işini kendi işi gibi görüyor. Kız kardeşler de öyle ama biraz daha kırılmış. Kız arkadaşlarla daha modern kurgular hâkim olduğu için işbölümü daha rahat yapılabiliyor. Daha çok ilişkiniz birbirini anlamaya ve beslemeye dönük oluyor (Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Görüşmecilerden çocuk sahibi olanlar, çocuk bakımını genel olarak kadının sorumluluk alanı olarak kodlamışlardır. Görüşmecilerin bir kısmı çocuk bakımını yapamamayı zaman yetersizliklerinden dolayı evde zaman geçirememeye bir kısmı da geleneksel kurgulara bağlamaktadır:

Çocuk bakımında kendimi sorumlu hissediyorum ancak mesela çocuğun altını değiştirmişliğim yoktur. Dediğim gibi bizim partide siyaset yapmak için fazla emek ve zaman harcamanız gerekiyor ve ailenizi ihmal etmiş oluyorsunuz. Yani şu anda çocuklarım küçük ama onları, sen kızsın veya sen erkeksin şunu yapma bunu etme diye büyütmemeye çalışıyorum. Erkek çocuğumda kız çocuğum gibi evde bence her şeyi yapmalıdır (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

12, 10, 5 yaşlarındalar çocuklarım. Bakımları desem. Ben eşim kadar ilgilenebilirim desem yalan olur. Mesela altını temizlememişim. Çok nadiren mesela evde olmadığında eşim. O da çok nadir. Özellikle sonuncu çocukta, diğerlerini hiç yapmadım. Evet, ama zaman geçtikçe yapıyı, örgütü tanıdık, kadına bakış açımız bayağı değişti. Daha önce bende böyle değildim (Hüseyin, 38 yaşında, ilkökul mezunu, evli, eşi çalışıyor, BDP il yöneticisi).

(Na)mahrem Alanlar

Geleneksel ataerkil ilişkilerin baskın olarak yaşandığı kültürlerde, namus kavramı insanlarca içi doldurularak, buna önem atfedilmektedir. Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler, geleneksel ilişkilerin baskın olduğu ve muhafazakâr bir yapının hüküm sürdüğü bölgelerdir. Dolayısıyla namus kadın bedeni üzerinden okunmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerini yeniden kuran ve cinsiyetleri yeniden inşa iddiası olan hareketin mensuplarının bu anlamdaki tutumlarının geleneksellikten ne ölçüde uzaklaştığı bu çalışma kapsamında önemsenen bir husustur. Namus kavramını konuşmak hem görüşmecilere zor gelmiş hem de görüşmeciler tarafından zor tanımlanabilecek bir kavram olarak açıklanmıştır. Namusun bazı görüşmeciler için geleneksel öğretiler ve bağlı buldukları ideolojinin öğretileri arasında karar veremedikleri bir yerde olması bu konu üzerine konuşmalarını zorlaştırmıştır:

Bu zor bir soru. Örneğin benim eşim ben tüm gün dışarıdayken veya gece akli bende kalmıyorsa ben de o dışarıdayken başına bi şey mi geldi? diye düşünmemek istiyorum. Onun kadar rahat olmak istiyorum. Benim eşim de kadın hareketinde çalışıyor. Yıllar önce gözaltına alınmıştı. Mesela ordayken ben namusum kirlendi diye düşünmedim. Çünkü orda birçok şey olabiliyor. Nasıl işkencelerin yapıldığını biliyoruz. Bunu onur kırıcı olarak görmedim (Mehmet, 56 yaşında, evli, kamu kuruluşundan emekli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye başkan yardımcısı.).

Kadın bedenin mahrem olma algısı kırılmış ve Kürt hareketi uğruna, yani kimlik mücadelesi nedeni ile gözaltına alınma, gözaltında kadın bedenine yönelik cinsel işkence ve bunun pornografisi, kadın bedeninin tahayyüllerdeki mahremiyetini ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda vatan, millet, onur gibi değerler de namus olarak tanımlanmaktadır. Kadın bedeni Kürtlerin değerleri ile özdeşleştirilerek bir namus tasviri yapılmaktadır. Ali bu konuyu şöyle ifade etmektedir:

Eskiden dedim ya namus kavramı öyle anlaşılıyor cinsiyetçi bir bakış açısıyla, halen de toplumun önemli bir kesimi hala öyle bakıyor, bunu aşan da azımsanmayacak derecede, insanlar namusu, onurunu, değerini halkını öyle namus olarak değerlendiriyor (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

BDP'nin cinsel yönelimleri de içinde barındıran cinsiyet söylemi çerçevesinde ayrı ayrı siyasetçilerin ötekileştirilenler arasından eşcinselliğe nasıl baktıkları da konuşuldu. Bireysel olarak kimliklerin inşa edilmiş olduğunu düşünen Deniz bu konu ile ilgili fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Cinsiyetçi kimlikler doğal kimlikler değil, sosyolojinin oluşturduğu kimlikler. Dünyanın her zamanında ve tarafında eşcinseller oldu. Heteroseksüellerin daha ahlaklı olma gibi bir hali söz konusu değil. Eşcinsellerin uğradığı haksızlıkları savunmak konusunda bir öz eleştiri vermeliyiz. Bunların hepsi eğitim işi ve zaman işi. Kamusal alanı buna hazırlamak lazım. (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Kişisel olarak cinsel yönelimlere karşı bir tepki olmamakla beraber cinsel yönelimler konusunda yaşanan haksızlıklara yeterli tepki geliştirilemediği ve BDP tarafından bu konunun yeterince gündemleştirilmediği söylenebilir. Umut'un ifadelerinden Kürtlerin, ötekileştirildiklerinden dolayı diğer ötekileştirilen grupları anladığı ve diğer ötekileştirilen gruplara karşı ön yargılı olmadıkları anlaşılmaktadır. BDP çatısı altında ve özellikle yeni kurulan HDP'de eşcinsel üyelerin olduğu ve beraber çalışma yürüttüklerini şöyle dile getirmektedir:

Daha esnek bir tutum var, biraz davayı, mücadeleyi bilen, üç beş şey okuyan insanlar homofobik değiller, en azından öyle gözüküyorlar, tepkilenmiyorlar, bence bu da önemli bir şey. Yani dediğim gibi onlar da sonuçta bizim gibi bir

insanlar (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Diğer görüşmecilerin aksine Hasan eşcinsellik konusunda işlevselci bir tutum sergileyerek bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Toplumsal bakış acısıyla sapkınlıktır. Ha doğal olarak ben kadının veya erkeğin eşcinsel olmasına karşıyım. Çünkü fonksiyonları bellidir doğası gereği. Biraz daha şeyi tamamen özgürlükten ziyade fonksiyonel olarak bakmak gerekir çünkü niye, bir eşcinsel çocuk doğurmaz. Bence duygusal anlamda bir sığınmadır. Tercihim değildir. İnsani olarak şey yapmam saygı gösteririm(41 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, BDP il yöneticisi).

Sonuç olarak BDP' li siyasetçiler farklı cinsel yönelimler karşısında homofobik bir tutum sergilememekle beraber, Kürt Hareketi içerisinde siyaset yürütmek bu düşüncelerinin oluşmasında fazlasıyla etkili olmuştur. Ancak metropolde yaşıyor olmanın da cinsiyete duyarlı tutumu pekiştirdiği düşünülmüştür.

Erkeklik Öldü mü?

Kamusal alanda ve özel alanda teorik olarak baskın bir şekilde kendini hissettiren söylemin kamusal alanda büyük ölçüde hedefine ulaştığı anlaşılmaktadır. Kadın politikacı sayısı, politika yapan kadınların yetki alanları ve kadınsız hiçbir örgütlenmenin olmaması buna en görünür örneklerdir. Ancak özel alanda bu cinsiyet söyleminin görünürlüğünü saptamak hayli zordur. Bu anlamda Kürt hareketinin cinsiyet söylemi doğrultusunda kadınlar gündem güne güçlenmekte ve özgürleşmektedir. Ancak erkeklerin hareketin 'erkekliği öldürme' söyleminden ne kadar etkilendikleri ve dönüşümün yaşanıp yaşanmadığı, gelinen noktada halen muğlaktır: *"Demokratik bir erkeklik diyorsunuz? Buna cevap verirken doğrudan evet demek zor ama hayır*

demeyeceğim” (Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Yani şimdi bir kere yeterli bulmuyorum. Tabii geçmişten çok daha iyi. Benimsediğimiz bir görüş ama bunu engelleyen faktörler çok fazla başta erkekler yani bizler yani, şimdi (Ali, 57 yaşında, emekli öğretmen, evli, eşi ücretli bir işte çalışmıyor, eşi siyasetçi, belediye meclis üyesi).

Yöneticimizdir mesela, büyük umutlar, dava için yola çıkmıştık ama işte ailede böyle bir durum yaşıyordu. Sonuçta kimlik mücadelesine inanmış ama ona göre kimlik mücadelesi için ödenen bedel yerindedir ama kadının yeri de budur ama o dönem kadın mücadelesi ile demokrasi mücadelesinin eşit olduğunu yeterince kavrayamamıştık (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Hala kendimizi adapte etmemişiz, belki hem kendimizi hem gençleri bu konuda eğitmek, yönlendirmek ve o perspektifi vermek lazım (Ömer, 45 yaşında, lise mezunu, nişanlı, parti meclisi üyesi).

İfadelerden, Kürt hareketinin erkekliği öldürme politikasının halen yeterince hayata geçmediği anlaşılmaktadır. Bu politikanın hayata geçmesinin bir yolu erkeklerin erkeklik imtiyazlarından vazgeçmesi koşuluna bağlıdır:

En azından şunu benimsetti. Erkek kimliği, erkeğin hak ettiği bir avantaj değil bunun reddetmesi gereken bir yapı olduğunu benimsedi. Ama bu kadın mücadelesinde bu imtiyazlarının reddedilmesi gerektiğini görüyorsun (Deniz, 37 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, parti meclisi üyesi).

Görüşme yapılan erkekler arasında Kürt hareketinde uzun yıllar boyunca siyaset yapmış olanlar ve üst düzey yönetim (milletvekili, belediye başkanı, parti meclis üyesi vb.) kadrolarında siyaset yürütenlerin diğer

siyasetçilere göre kendilerindeki dönüşümü hızlandırdıkları saptanmıştır. Örneğin, bir parti üyesinin dönüşümünün daha çok zaman aldığını veya değişime direnç gösterdiğini Umut'un şu ifadelerinden anlayabiliriz:

Kadın kapıyı çalıp, yemeği, çayı, suyu uzatıyor erkek alıp koyuyor, bir erkek orda ayakta duruyor. Dönem dönem biz misafir olduğumuz evlerde kadın arkadaşların yüzünü göremedik. Birçok yerde arkadaşlarımız çok evliydi. Bir kısmı da kadınların erkekler tarafından kaçırılmasına yani 'eenolmuş?' çibuye jineke kurbanı nizamim kébibe (ne olmuş ki bir kadındır bilmem kime (kaçıran kişiye) kurban olsun'¹² diyorlardı. Kadınlar partiye gelmezdi yönetici bulmazdık, renk olsun diye bir iki isim konurdu ama yüzlerini görmezdik. Ancak aradan geçen 10 yılda çok gelişme kat edildiğini şu yaşam pratiği ile ifade etmektedir: 'İşte bugün misafir olduğumuz evde sizde gördünüz. Oturuyoruz birlikte yemek yiyoruz. Çok önemli bir şey, yirmi yıl önce misafir olduğun evde kadın asla erkek misafir yanında oturup yemek yemezdi. Küçük, basit ama bence büyük bir devrim. Bu aynı zamanda yaşamda diğer alanlarda da kadının ne kadar yol kat ettiğini gösteriyor. Kadınlar artık siyaset konuşuyor, eşlerini eleştiriyorlar (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Erkeklerin ister eğitim durumu ister yaş veya mensup oldukları sosyal sınıfın etkisi ile cinsiyete duyarlı kodları olsa da hareketin içinde çalışmanın bu konudaki duyarlılıklarını arttırdığı söylenmelidir:

Tabii insan politikleştikçe, kadınla erkek arasında aslında fizyolojik bir farklılık olabilir ama düşünsel, beyin, duygu, aktivite olarak çok bir farkın olmadığını farkına vardık. Dolayısıyla hareketi okuyup anladıkça geçmişimden de utandım. Muhtemelen birçok insan, biz ne kadar büyük eksiklik içerisindeymişiz dedik tabii ki harekete katılmanın

çok büyük katkıları oldu. Ben de o dönem, dediğim gibi, kız kardeşlerim evlilik çağları geldi diyen birisi iken (...) (Umut, 44 yaşında, üniversite mezunu, evli, eşi çalışıyor, belediye başkanı).

Yani tabii ki bende yeni bir insan tipini yarattı, elbette ki yarattı. Yani bakış açısını değiştirdi. Her ne kadar geçmişte kadına karşı hümanist yaklaşımlar olsa bile hareket içerisinde çalışmak onunla birlikte olmak bu çalışmaların içinde yer almak elbette ki hem erkeğe karşı hem de kadına karşı bakış açımızı değiştirdi. Ama kendi adıma söylemek gerekirse gerçekten yaşamda yeniden yerini almak gibi bir arayışım bir tavrım gelişmiştir (Ahmet, 58 yaşında, lise mezunu, emekli, evli, eş ücretli bir işte çalışmıyor, BDP il yöneticisi).

Erkeklerin siyasal yaşamları ile beraber yaşamda yeni bir arayış içine girdikleri, kadın ve erkeğe yüklenmiş toplumsal cinsiyet kodlarının cinsiyete duyarlı bir hale evrildiği anlaşılmıştır. Ancak erkeklerin bu değişimin öznesi olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Meydana gelen değişim kimi zaman her anlamda referans aldıkları hareketin öncüleri ve Abdullah Öcalan'ın çizdiği perspektiflerin hayata geçirilmesiyle – itme gücüyle – gerçekleşmektedir. Kimi zaman ise hareket içerisinde yapılanmasını oluşturan ve etki alanını genişleten kadın siyasetçiler veya kadınların yön vermeleri ile farkındalık gelişimi şeklinde olmaktadır:

Dolayısıyla mücadeledeki rolü erkeği harekete geçirmesi, onu gerçekten kendine gelmesini sağlaması açısından çok önemlidir. Hayatın gerçekliği nedir? Özgürlüğün ne anlama geldiği, kadın en çok ezildiği için erkekten daha fazla özgürlüğe ihtiyacı vardır. Kadının bir mücadelede yer alması, harekete geçirir. Hem kendisi hareketlidir ve harekete geçirir. Çünkü hareket onun çıkarına hizmet eder. Erkeğin de özgürleşmesini sağlar. Erkeği harekete geçirme noktasında önemli bir rolü vardır (Ahmet, 58 yaşında, lise mezunu, emekli, evli, eş ücretli bir işte çalışmıyor, BDP il yöneticisi).

Sonuç

BDP her alanda cinsiyet eşitliğini gözeten bir politika yürüterek, kamusal alanın cinsiyetçi öğelerden arındırılması ve geleneksel ataerkil ilişkilerin sürdürücü ve besleyicisi olarak tanımlanan geleneksel ailenin yıkılması ve bir erkeklik dönüşümünün gerekliliğine vurgu yapan bir siyaset iddiası gütmektedir. En genel anlamda Kürt hareketinin *“kadınları özgürleşmeye, erkekleri ise erkekliği öldürmeye”* çağırın söylemi doğrultusunda hareketin erkek aktörlerinin, kamusal alandaki bu söylemi özel alanlarında nasıl dolaşıma soktukları, gündelik ilişkilerini bu söylem çerçevesinde nasıl yaşadıkları, Kürt hareketindeki cinsiyet ilişkilerini anlama noktasında önemlidir. Bu bağlamda, erkeklerin siyasal serüvenleri ile beraber yaşamda yeni bir arayış içine girdikleri, kadın ve erkeğe yüklenmiş toplumsal cinsiyet kodlarının cinsiyete duyarlı bir hale evirildiği anlaşılmıştır. Kürt hareketinin, geleneksel cinsiyet ilişkilerini hareketin erkeklerine sorgulatır hale getirdiği, kamusal alanda siyasetçi erkeklerce cinsiyetçi kodların kırılmaya uğradığı, Kürt hareketinin söyleminin özel alanda tartışılabilirliğinin arttığı ve gündelik yaşamların içerisine sızmaya başladığı söylenebilir. Cinsiyet eşitliği noktasında erkekler tam bir dönüşüm sağlayamasalar da ataerkilliğe, kendi erkeklik değerlerine eleştirel bakış açısı kazanmışlardır. Cinsiyet rollerine bakış açılarını hareketin söyleminin yanında erkeklerin siyaset içindeki pozisyonları – görevleri – eğitim durumları, kentlileşmeleri, eşlerinin tutumları ve eşin ücret karşılığı bir işte çalışıp çalışmaması da büyük oranda belirlemektedir. Bu bağlamda, Kürt hareketi içerisinde özellikle 1990’larla birlikte kadınlar hem içerisinde buldukları ve yürütücüsü oldukları politik alanı hem de özel alan ilişkileri içerisindeki iktidarı sarsmış ve rolleri yerinden etmiştir. Kadınların siyasal alandaki varlıkları alanın demokratikleşmesine, eril siyaset dilinin evirilmesine neden olmuştur. Paralel şekilde erkek siyasetçilerde (görüşmeler boyunca söyledikleri üzere), hem siyasal hem de özel alanı paylaşma, erki yitirme kaygısı uyandırdıkları anlaşılmıştır. Bir yönüyle kadın siyasetçilerin varlığı erkekler açısından bir kontrol mekanizması oluşturmakta ve

geleneksel ataerkil kodların sarsılmasına ve hatta yıkılmasına aracılık yapmaktadır. Erkeklerin ister eğitim durumu ister yaş veya mensup oldukları sosyal sınıfın etkisi ile cinsiyete duyarlı kodları olsa da bütün bu değişkenler bir yana Kürt hareketinin cinsiyet mefhumu üzerine olan genel politikaları içinde bulunmanın/çalışmanın cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılıklarını arttırdığı söylenmelidir. Erkeklerin siyasal yaşamları ile beraber yeni bir arayış içine girdikleri, kadın ve erkeğe yüklenmiş toplumsal cinsiyet kodlarının cinsiyete duyarlı bir hale evrildiği anlaşılmıştır. Ama kamusal alanda cinsiyetlerin - yeniden - belirlenişi ve kırılmaya maruz kalan ataerkil örüntüler özel alanda aynı paralellikte ilerlememektedir. Cinsiyet politikasının özel alanda harekete geçmesini etkileyen farklı değişkenler mevcuttur. Erkekler hem kamusal hem de özel alandaki bu değişimin tek öznesi değil ama bu onlara rağmen gelişen bir süreç de değildir. Yani erkekler bir itme gücüyle de olsa, kısmen bu değişimin gönüllü katılımcısı durumundadır. Meydana gelen değişim, kimi zaman her anlamda referans aldıkları hareketin öncüleri ve özellikle Abdullah Öcalan'ın çizdiği perspektiflerin hayata geçirilmesiyle ya da bunun tazyiki ile gerçekleşmektedir. Kimi zaman ise hareket içerisinde kurumsallaşan ve etki alanını genişleten kadın siyasetçiler veya siyasal hareket içerisindeki erkeklerin yaşamlarındaki kadınların yön vermeleri ile bahsi geçen değişim olabilmektedir.

Sonuç olarak diğer ulusal davalarda ve milliyetçi hareketlerde olduğu gibi Kürt hareketi de kimlik mücadelesini kurup tarihini yazarken cinsiyetleri yeniden kurmayı hedeflemiş, kadın ve erkeği harekete geçirmek için çeşitli vaatlerde bulunmuştur. Kürt hareketinin söylemi süreç içerisinde kendisini revize ederek yeni cinsiyet söylemini kurmakta, kimlik mücadelesini sürdürürken gündelik hayatları da düzenlemeyi amaçlamıştır. Harekete eklenen cinsiyetler yeni cinsiyet özellikleri edinmekte. Bu bağlamda siyasallaşma güçlenmeyi ve kamusal alanda görünür olmayı beraberinde getirdiğinden kadınların çıkarına hizmet etmektedir. Ancak ulusal davaların erkekleri genellikle erkek egemen cinsiyet kodlarına yaslanarak erkeklik değerlerinin avantajından vazgeçmezken, kimi zaman da dâhil olunan davanın cinsiyet söylemi doğrultusunda kendisinde değişim yaratmak zorunda

kalmakta bu değişim kimi zaman doğal akışında gerçekleşse de ulusal hareketlerin söyleminin içerisinde etkileşimin olmaması kaçınılmazdır. Sadakatle bağlı oldukları hareketin söylemi böylelikle yeni bir erkeklik kurmaktadır. Dolayısıyla milliyetçi süreçler cinsiyeti yeniden belirlemektedir.

Sonnot:

¹ Deniz Kandiyoti, *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (Çev.) A. Bora ve diğerleri, Metis Yayınları, İstanbul, (1997).

² Abdullah Öcalan'ın yeni kadınlık ve yeni erkeklik söylemleri gerek derlenen röportajları gerek, gerek eğitimlerde yapılan değerlendirmelerin derlenmesi gerekse de kendi yazdığı kitaplarda uzun uzun yer almaktadır. Bu konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için; Mahir Sayın, *Erkeği Öldürmek*, İstanbul: Zelal Yayınları, (1998), Abdullah Öcalan, *Nasıl Yaşamalı 1*, İstanbul: Mem Yayınları, (2000), Selahattin Erdem, *Kadın ve Aile Sorunu*, İstanbul: Melsa Yayınları, (1992), Abdullah Öcalan, *Kürdistan' da Kadın ve Aile*, Weşanen Serxwbûn, (1993) kitapları incelenebilir.

³https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5Qaf9sfr6vuva2ygeNyxLjRxYF7pSEXtSYluJdTskPIGEBIUB1eCPsIS2m6SJAxqEhXRKvGzZnq8YC8AspVNR7fr0vTvMwBwk98JhmVMDVnqsNUDUCq4a4WO5Yqg4m07Ub_iKX2iw9bqYLtX3tcTDzL72r9N1mld9mueozQk_X32JnF8jDe5IvVqXQm32SNK_cBN9KS01MRFUuOvVxPmq9oWhwS3tSeiymDkt2LALT9BesdhBISioym5RFC1PrUl17FxSw5v9ee0GW3mIEIM4Cv5L8ceV-WUX7sATUSWIV3oUmhfqE (Erişim Tarihi:05.08.2017).

⁴https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5Qaf9sfr6vuva2ygeNyxLjRxYF7pSEXtSYluJdTskPIGEBIUB1eCPsIS2m6SJAxqEhXRKvGzZnq8YC8AspVNR7fr0vTvMwBwk98JhmVMDVnqsNUDUCq4a4WO5Yqg4m07Ub_iKX2iw9bqYLtX3tcTDzL72r9N1mld9mueozQk_X32JnF8jDe5IvVqXQm32SNK_cBN9KS01MRFUuOvVxPmq9oWhwS3tSeiymDkt2LALT9BesdhBISioym5RFC1PrUl17FxSw5v9ee0GW3mIEIM4Cv5L8ceV-WUX7sATUSWIV3oUmhfqE (Erişim Tarihi:05.08.2017).

⁵<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bdpde-esbaskanlik-nasil-uygulanacak>(Erişimtarihi: 30.08.2014).

⁶ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=26138818&tarih=2014-04-02>(Erişim tarihi: 22.10.2014).

⁷ <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=17249> (Erişim tarihi: 02.11.2014).

⁸http://www.ertugrulkurkcu.org/tbmm-de-ertugrul-kurkcu/turkiye-heteroseksuellerin-escinsellerin-hakini-savundugu-zaman-baska-bir-ulke-olacak/#.U_izja9rMm8 (Erişim tarihi: 02.10.2014).

⁹ <http://bianet.org/bianet/toplum/157435-demirtas-evet-lgbti-bireyler-icin-risk-aliyoruz?biasource=rss> (Erişim Tarihi:31.08.2018)

¹⁰ Çalışma kapsamında görüşülen siyasetçilerin gerçek isimleri yazılmamıştır. Bu husus hem siyasetçilerin kendi talepleri hem de düşüncelerini kolaylıkla dile getirmeleri için tarafımda alınan bir önlemdir.

¹¹ Daha geniş bilgi için bkz. Eric Hobsbawm-Terence Ranger (1983), *Geleneğin İcadı*, Agora Yayıncılık ve Eric Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul.

¹² Kürtçe'den Türkçe'ye çeviri tarafımdan yapılmıştır.

Görüşme Yapılan Katılımcılar

Sedat, 37 yaşında, BDP il başkanı, Batmanlı, ilkokul mezunu. Evli ve 2 çocuk babası, eşi çalışmıyor, 15 yıllık siyasal geçmişi var. Siyasal nedenlerden dolayı 10 yıl cezaevi öyküsü var.

Deniz, 37 yaşında, parti meclis üyesi, Erzurumlu, üniversite mezunu, bekâr, başından bir evlilik geçmiş, 19 yıllık siyasal geçmişi var.

Mehmet, 56 yaşında, belediye başkan yardımcısı, Batmanlı. Ön lisans mezunu, kamu kurumundan emekli, evli ve 6 çocuğu var. Eşi çalışmıyor, BDP' de siyasetçi, 12 Eylül olaylarından bu yana siyasal geçmişi var. Siyasal nedenlerden dolayı cezaevi öyküsü var.

Umut, 44 yaşında, belediye başkanı, Karşlı, üniversite mezunu, evli ve iki çocuk babası, eşi çalışıyor, 30 yıllık siyasal geçmişi var, siyasal nedenlerden dolayı 2 yıl cezaevinde kalmış.

Hüseyin, 38 yaşında, BDP il yöneticisi, Diyarbakırlı, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, eşi çalışıyor, 10 yıllık siyasal geçmişi var.

Ömer, 45 yaşında, parti meclisi üyesi, Diyarbakırlı, lise mezunu, nişanlı, 20 yıllık bir siyasal geçmişi var. Siyasal nedenlerden dolayı toplam 5 yıl cezaevinde kalmış.

Ali, 57 yaşında, belediye meclis üyesi, Batmanlı, ön lisans mezunu, emekli öğretmen, evli ve 5 çocuk babası, eşi ücretli bir işte çalışmamakla beraber siyasetçi, yaklaşık 30 yıldır Kürt siyaseti içerisinde siyaset yapıyor, siyasal nedenlerle 2 yıllık cezaevi öyküsü var.

Ahmet, 58 yaşında, BDP il yöneticisi, Şırnaklı, lise mezunu, evli ve 3 çocuk babası, eşi çalışmıyor, emekli, yaklaşık 30 yıldır Kürt siyaseti içerisinde siyaset yapıyor, siyasal nedenlerle 5 yıllık cezaevi öyküsü var.

Hasan, 41 yaşında, BDP il başkanı, Diyarbakırlı, üniversite mezunu, bekâr, 21 yıllık siyasal geçmişi var, siyasal nedenlerle 4 yıllık cezaevi öyküsü var.

Burhan, 55 yaşında, BDP il yöneticisi, Şırnaklı, ilkokul mezunu, evli ve 7 çocuk babası, eşi çalışmıyor, ticaret ile uğraşılıyor, 30 yıldır Kürt siyaseti içerisinde siyaset yapıyor.

Kaynakça:

- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel Ve Toplumsal Aşamaları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Türkiye.
- BDP Siyaset Akademisi, *BDP Tüzüğü İşleyişi Ve Yönetim Anlayışı*, İstanbul: Gün Matbaacılık, (basım yılı belirtilmemiş).
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. Cambridge: Polity Press.
- Çağlayan, H. (2010). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar; Kürt Hareketinde Kadınlar Ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağlayan, H. (2013). *Kürt Kadınların Penceresinden*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demren, Ç. (2001). *Ataerkillik ve Erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Enloe, C. (2011). Feminizm, Milliyetçilik, Militarizm. (Çev. A. G. Altınay ve T. Güney). İçinde A. G. Altınay (der.), *Vatan, Millet, Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (Çev. A. Bora ve diğerleri), İstanbul: Metis Yayınları.
- Hobsbawm, E., Ranger. T. (1983). *Geleneğin İcadı*. İstanbul: Agora Yayıncılık.
- Hobsbawm, E. (1995). *Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, Çev. Osman Akinhay, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Mermertaş, B. (2011). *Biyo-Politika, Özneleş(Tir)me ve Milliyetçilik: Kürt Toplumsal Hareketleri*, MSGSÜ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye.
- Öcalan, A. (1993). *Kürdistan’ da Kadın Ve Aile*, Weşanen Serxwebûn.
- Yuval-Davis, N. (2010). *Cinsiyet ve Millet*. İstanbul: İletişim Yayınları.